

ارزیابی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس کوتاه تاب‌آوری خانواده ۱۶ FRS

Evaluation of the psychometric properties of the family resilience short scale 16 FRS

کورش محمدی^۱، زهرا امینی^۲

Abstract:

In recent years, research in the field of family resilience has increased. Family resilience refers to the adaptive and coping process of the family as a functional unit. Therefore, examining the psychometric properties of widely used tools in this field is very important. The purpose of this research is to shorten and assess the resilience of the Sixby family with 16 items. This assessment has been evaluated and approved in America and China. This short scale was also approved in Iran. Method: In the preliminary implementation, 30 people and in the main implementation, 400 people were selected from high school students of Shiraz city in the academic year of 1402-1401 by multistage cluster sampling and completed the family resilience questionnaire. The data was analyzed using exploratory and confirmatory factor analysis and SPSS 24 and Amos26 software.

Findings: The results obtained from the statistical methods of exploratory factor analysis showed 5 factors, and the results of the confirmatory factor analysis confirm that the structure of the questionnaire has an acceptable fit with the data. And it confirms all the goodness of fit of the model. In checking the reliability of the questionnaire, the Cronbach's alpha coefficient and the reliability coefficient were obtained as 91/ and 88/, respectively. Discussion and conclusion: The results show that the psychometric properties of the mentioned scale are satisfactory and it can be used as a reliable and valid tool in researches in the field of family resilience.

Keywords: reliability, family resilience, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis

چکیده:

در سال‌های کنونی، پژوهش در حیطه تاب‌آوری خانواده افزایش یافته است. تاب‌آوری خانواده به فرآیند انطباقی و مقابله‌ای خانواده به‌عنوان یک واحد کارکردی اشاره دارد. بنابراین، بررسی خصوصیات روان‌سنجی ابزارهای پرکاربرد در این حیطه بسیار دارای اهمیت است. هدف از انجام این پژوهش، کوتاه کردن و ارزیابی تاب‌آوری خانواده سیکسبی ۱۶ گویه‌ای می‌باشد. این ارزیابی در آمریکا و چین مورد ارزیابی و تأیید قرار گرفته است. این مقیاس کوتاه نیز در ایران مورد تأیید قرار گرفت. در اجرای مقدماتی ۳۰ نفر و در اجرای اصلی ۴۰۰ نفر از دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهرستان شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب گردید و پرسشنامه تاب‌آوری خانواده را تکمیل نمودند. داده‌ها با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی و تأییدی و توسط نرم‌افزار SPSS ۲۴ و Amos ۲۶ مورد تحلیل قرار گرفته است. یافته‌ها: نتایج به‌دست‌آمده از روش‌های آماری تحلیل عامل اکتشافی ۵ عامل را نشان داد و نتایج تحلیل عامل تأییدی، مؤید این است که ساختار پرسشنامه برازش قابل قبولی با داده‌ها دارد؛ و کلیه شاخص‌های نیکویی برازش مدل را تأیید می‌کند. در بررسی پایایی پرسشنامه نیز ضریب آلفای کرونباخ و باز آمایی به ترتیب ۹۱/ و ۸۸/ به دست آمد. بحث و نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد که ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس مذکور، رضایت‌بخش بوده و می‌توان از آن به‌عنوان ابزار پایا و روایی در پژوهش‌های حوزه تاب‌آوری خانواده استفاده کرد.

واژگان کلیدی: پایایی، تاب‌آوری خانواده، تحلیل عامل اکتشافی، تحلیل عامل تأییدی

^۱ . دکتری روانشناسی، دانشیار دانشگاه هرمزگان، گروه مشاوره، بندرعباس، ایران

^۲ دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه هرمزگان، گروه مشاوره، بندرعباس، ایران

مقدمه:

اصطلاح تاب‌آوری، به‌طور گسترده‌ای در شاخه‌های گوناگون علم، از جمله، مهندسی، فیزیولوژی، محیط‌زیست، مدیریت، علوم اجتماعی و علوم رفتاری، مورد استفاده قرار گرفته است (باها مار، دانی و بارند^۳، ۲۰۱۱). در مدیریت، سازمان‌هایی تاب‌آور محسوب می‌شوند که در مقابل شوک‌های ناگهانی و تغییرات سریع، واکنش‌های مناسب نشان داده و سازگاری مطلوبی داشته باشند. در اکولوژی، تاب‌آوری بیانگر سرعت بازگشت سیستم به تعادل اولیه و ظرفیت او برای جذب آشفتگی‌ها و سازمان‌دهی مجدد است. (فالک^۴ و همکاران، ۲۰۱۰) و در علوم اجتماعی از تاب‌آوری به‌عنوان توانایی جوامع برای انطباق با تنش‌ها و آشفتگی‌ها یاد شده است و در حوزه اقتصاد، از تاب‌آوری، به‌عنوان توانایی سیستم یا بنگاه اقتصادی برای حفظ عملکرد و بازیابی سریع بعد از یک بحران یا فاجعه تعریف شده است. (رز و کراسمن^۵، ۲۰۱۳) در روانشناسی که مخاطب بی‌واسطه آن انسان است، از تاب‌آوری تعاریف گوناگونی ارائه شده است. از این مفهوم به‌عنوان انطباق مثبت در برابر فرارها و سختی‌ها بازگشت به تعادل اولیه یا رسیدن به تعادل در سطح بالاتر نوعی ترمیم خود با پیامدهای مثبت هیجانی و شناختی توانمندی‌های فردی و بین فردی که باعث پیشرفت و مقاومت در شرایط دشوار می‌شود. (کامپفر^۶، ۱۹۹۹). کنار آمدن موفقیت‌آمیز با عوامل استرس‌زا و موقعیت‌های دشوار، تعادل پیچیده بین عوامل خطر ساز و محافظت‌کننده فرآیند پویای انطباق مثبت باتجربه‌های تلخ و ناگوار سازگاری مثبت در واکنش به شرایط سخت و دشوار، ویژگی خود اصلاح‌گری و انعطاف‌پذیری بشر و شرکت فعال و سازنده در محیط پیرامونی خود در جهت برقراری تعادل زیستی- روانی در یاد شده است. (کار مزی^۷، ۱۹۹۱) همچنین شرایط خطرناک تاب‌آوری را توانایی بازیابی افراد، پس از تجربه حوادث ناراحت‌کننده و چالش‌برانگیز می‌دانند. و نیز همچنین از این مفهوم به‌عنوان ظرفیتی برای سازگاری موفقیت‌آمیز یک عامل حمایتی مهم برای حفظ بهداشت روانی افراد یاد شده است (کانر و دیویدسون^۸، ۲۰۰۳) بر این اساس افرادی تاب‌آور محسوب می‌شوند که به‌رغم تهدیدها و خطرهای گوناگون، عملکرد و رشد مناسبی دارند. (والش^۹، ۲۰۱۶)

در حوزه روانشناسی، مطالعه علمی تاب‌آوری به زمانی برمی‌گردد که رویکرد روانشناسی مثبت‌گرا با عنایت به استعدادها و توانایی‌های بشری و برجسته نمودن آن‌ها به‌جای نقص‌ها و کاستی‌ها، مورد توجه روانشناسان و پژوهشگران قرار گرفت (رحیمی و دهکردی، ۱۳۹۴) در همین راستا توجهات به سمت نتایج سری پژوهش‌هایی هدایت شد که حکایت از آن داشت که تعدادی از کودکان در معرض خطر، سازگاری مثبتی با محیط خویش دارند (ماستن^{۱۰}، ۲۰۱۴). این مطالعات به دنبال یافتن پاسخی برای این سؤال بودند که چگونه برخی از کودکان و نوجوانان، زمانی که رشدشان به‌وسیله عواملی مانند فقر، بدرفتاری، جنگ، خشونت و نژادپرستی مورد تهدید قرار می‌گیرد می‌توانند، موفق باشند و خوب عمل کنند. اشتیاق پژوهشگران برای یافتن پاسخ به این سؤال توجه به تاب‌آوری را در بسیاری از زمینه‌های پژوهشی موجب شده است (ورنر و اسمیت^{۱۱}، ۲۰۰۵). معتقدند که به‌رغم تعاریف متعدد، دو عنصر اساسی در تعاریف تاب‌آوری وجود دارد: یکی اینکه افراد تاب‌آور در موقعیت‌های دشوار و در مواجهه با ناملایمات زندگی پاسخی مناسب از خود نشان می‌دهند و دیگر اینکه این افراد در چنین شرایطی احساس توانمندی و کفایت نموده و خود را در حال رشد می‌بینند. بنابراین می‌توان گفت که تاب‌آوری علاوه بر اینکه سازگاری را شامل می‌شود، شامل تغییر مثبت و رشد مطلوب نیز می‌باشد (والش، ۲۰۱۶)

³ - Bhamra، Dani، Burnard

⁴ - Folke

⁵ - Rose & Krausmann

⁶ -Kumpfer

⁷ -Garnezy

⁸ - Canner & Davidson

⁹ -Walsh

¹⁰ -Masten

¹¹ - Werner & Smith

از آنجایی که عوامل خطرزای متعددی در طول زندگی وجود دارد، یک تاب‌آوری موفق به عوامل محافظتی نیاز دارد که افراد را قادر سازد تا به این تغییرات پاسخ سازگارانه‌ای بدهند. در خصوص عوامل مؤثر بر تاب‌آوری، اکثر پژوهشگران معتقدند که سه عامل در این زمینه مؤثر هستند، خصوصیات فردی، عوامل محافظتی و ترمیمی خانواده و نیروهای اجتماعی (حسام پور، ۱۳۸۸).

در دهه ۱۹۹۰، اصطلاح تاب‌آوری خانواده در علوم خانواده ظاهر گردید. مفهوم تاب‌آوری خانواده شامل دو شکل مهم است. اول این که تاب‌آوری خانواده، بیشتر از معدل تاب‌آوری اعضای یک جامعه و یا یک خانواده است، اما به‌طور پویا، ساخت آن معمولاً در یک محدوده‌ی خاصی شناخته می‌شود. دوم این که شامل توانایی بیشتر تک‌تک افراد در مقابله با بحران‌ها و حوادث و باقی ماندن در بعد از بحران‌ها است و همچنین تاب‌آوری خانواده به افراد این امکان را می‌دهد که توانایی رشد در شرایط مختلف را به دست آورند. (تک سانگ چو^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۲).

مسا له فقط آسیب‌پذیری یا تاب‌آوری نیست، مهم‌تر از آن نظام خانواده است که در سازگاری نهایی تأثیر می‌پذیرد و حتی افرادی که به‌طور مستقیم تحت تأثیر بحران قرار نمی‌گیرند، به‌واسطه پاسخ‌های خانواده و تبعات آن بر روی سایر روابط، از آن متأثر می‌شوند. این که یک خانواده چطور باتجربه‌های مختل‌کننده مواجه شده و آن را کنترل می‌کند، سپر فشار روانی می‌شود و خود را دوباره سازمان‌دهی می‌کند و به حیات خود ادامه می‌دهد، انطباق بلافصل و بلندمدت همه اعضای خانواده. روی پا ماندن و سلامت واحد خانواده تأثیر می‌گذارد. (والش ۲۰۰۶). تاب‌آوری خانواده یک چارچوب نظری برای فهم ظرفیت خانواده‌ها در مواجهه‌شدن با بحران‌ها، چالش‌ها، حل موفقیت‌آمیز آن‌ها و سازگاری فراهم می‌کند (ون و ها نلی^{۱۳}، ۲۰۱۵).

مدل‌های محدودی در زمینه تاب‌آوری خانواده وجود دارد که عبارت‌اند از:

۱- مدل چهاربعدی هنری، موریس و هاریست^{۱۴}

۲- مدل پنج سطحی مک کوپین^{۱۵}

۳- مدل چند سطحی کارد و بارت^{۱۶}

۴- نظریه دستگاهی تاب‌آوری خانواده والش (کریمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۶).

نظریه دستگاهی تاب‌آوری خانواده والش

یکی از نظریه‌های عمده در حوزه تاب‌آوری خانواده، نظریه والش است. والش در مورد تاب‌آوری خانواده اشاره می‌کند که خانواده فرآیندی را ایجاد می‌کند تا اعضای خانواده بتوانند، استرس را مدیریت کرده و در طی یک بحران، گرد هم بیایند و به سمت سازگاری مطلوب حرکت کنند. درواقع در بحث تاب‌آوری خانواده با بررسی جنبه‌های مختلف عملکرد خانواده، به شیوه یا بی که خانواده برای سازگاری با فشار مای بیرونی استفاده می‌کنند، پرداخته می‌شود. فرض اساسی این رویکرد این است که بحران‌های استرس‌زا و چالش‌های مداوم بر کل خانواده تأثیر می‌گذارد و این بحران‌ها و چالش‌ها در اوضاع و احوال بشر ذاتی هستند. مفهوم تاب‌آوری خانواده بر استعداد بالقوه برای زنده ماندن، اصلاح و رشد همه خانواده‌ها تأکید می‌کند و چارچوب ارزشمندی برای رویکرد نای مبتنی بر توانایی در عمل ارائه می‌کند. چون خانواده‌ها دارای منابع، چالش‌ها و راهبردهای سازگارانه متفاوتی هستند،

¹² Tak sang chow

¹³ - Wen & Hanely

¹⁴ Henry Morris & Harrist

¹⁵ - Maccubin

¹⁶ - Card & Barent

میان‌برهای بسیاری در تاب‌آوری خانواده وجود دارد. درمانگران و متخصصان جامعه‌مدار با درک فرایندهای کلیدی می‌توانند منابع به وجود آورنده تاب‌آوری را در خانواده رنج‌دیده و آن‌هایی که در خطر هستند را بسیج کنند.

والش سه فرآیند کلیدی را در تاب‌آوری خانواده معرفی می‌کند. این فرآیند کلیدی عبارت‌اند از:

۱- نظام باورها (معنا بخشیدن به ناگواری‌ها، چشم‌انداز مثبت، تعالی و معنویت)

۲- الگوی سازمانی (انعطاف‌پذیری، پیوند، منابع اجتماعی و اقتصادی)

۳- فرایندهای ارتباطی (وضوح، براز آشکار احساسات، حل مصالح مشارکتی)

نظام باورها: چشم‌اندازی است که از طریق آن خانواده‌ها به استرس‌ها، رویدادها، درد و رنج‌ها و گزینه‌های ممکن نگاه می‌کنند. تاب‌آوری از طریق تسهیل کردن گزینه‌های لازم برای حل مشکلات، باعث افزایش سلامتی و رشد در خانواده می‌گردد. از سویی اعتقادات افراد، به آن‌ها در ساختن معنایی برای شرایط بحرانی، تسهیل امید و چشم‌انداز مثبت و فراهم کردن ارتباط معنوی کمک می‌کند. اعتقادات خانواده، فرایندهای خانواده و رویکردهای مربوط به موقعیت بحرانی و متعاقباً راه‌حل‌های بالقوه را سازمان‌دهی می‌کند. دستیابی به یک نظام اعتقادی مثبت، خانواده را متحد می‌سازد و چالش‌ها و شرایط نامطلوب را عادی جلوه می‌دهد. در درون نظام یا سیستم اعتقادی خانواده سه فرایند فرعی وجود دارد که عبارت‌اند از: ساختن معنا برای سختی، چشم‌انداز مثبت و تعالی و معنویت.

الگوی سازمان خانواده: تاب‌آوری خانواده به‌وسیله انعطاف‌پذیری، تماس و منابع اقتصادی - اجتماعی که با الگوهای عملکردی در تعامل‌اند، تحت تأثیر قرار می‌گیرد. الگوی خانواده منجر به عملکرد سالم و یا عملکرد ناسالم در خانواده می‌شود. خانواده‌هایی که از الگوی عملکرد سالم برخوردارند از نظر انسجام و انعطاف‌پذیری در حد متوسط هستند. از سوی دیگر خانواده‌های ناسالم در انسجام و انعطاف‌پذیری نامتعادل هستند و یا در سطح بالایی قرار دارند. داشتن منابع اقتصادی - اجتماعی قوی یکی از عامل‌های مهم در طی رویدادهای استرس‌زا و سختی‌ها است.

فرایندهای ارتباطی: ارتباط خانواده این اجازه را می‌دهد تا درک روشنی از رویدادهای نامطلوب برای اعضای خانواده، زمینه‌ای برای بیان احساسات و وسیله‌ای برای حل مشکل فراهم شود. ارتباط خانواده، به‌نوبه خود، مشوقی برای عملکرد مؤثر خانواده می‌شود ایجاد یک ارتباط باز، ابراز احساسات به‌طور آزادانه و سهیم شدن در اطلاعات مهم و اساسی از طریق اعتماد و احترام متقابل باعث پرورش و افزایش تاب‌آوری نقش فرهنگ، بخش جدایی‌ناپذیر ارتباط است، زیرا هر فرهنگی، می‌شود مسئله شامل وضوح ارتباطات، ابراز هیجانی و همکاری در حل مشکلات است. (والش، ۲۰۱۱).

با توجه به این‌که در سال‌های اخیر، از بنیادی‌ترین سازه‌های موردپژوهش در رویکرد روان‌شناسی مثبت، عواملی است که موجب تطابق هر چه بیشتر آدمی با نیازها و تهدیدهای زندگی است که در این میان تاب‌آوری جایگاه ویژه‌ای، مخصوصاً در حوزه‌ای روان‌شناسی خانواده و بهداشت روانی، به خود اختصاص داده است (کمپل - سیلیس، کوهن و استن^{۱۷}، ۲۰۰۶). و تحقیقات گسترده‌ای در حوزه تاب‌آوری فردی صورت گرفته و با وجود این‌که اخیراً محققین این مفهوم را (نیشی، آهارت، کماندو و ماتسوکا^{۱۸}، ۲۰۱۰) و از نگاه فردی به تاب‌آوری به سمت یک در حوزه خانواده بسط داده‌اند (مکگین^{۱۹}، ۲۰۰۹)، اما به‌طور فراوانی در زمینه تاب‌آوری نگاه سیستمی کشیده شده‌اند.

مقیاس ۵۴ گویه تاب‌آوری خانواده جهت سنجش تاب‌آوری خانواده توسط سیکسبی (۲۰۰۵) ساخته شده است و مبتنی بر تاب‌آوری خانواده والش است. این مقیاس میزان تاب‌آوری خانواده را در شش خرده مقیاس: ارتباط و حل مسئله، تعالی و معنویت خانواده،

¹⁷ - Compel – sils – Cohen & stien

¹⁸ -Nishi,Uehara,Kondo & Matsauoka

¹⁹ - McCann

چشم‌انداز مثبت، منابع اقتصادی و اجتماعی، انعطاف‌پذیری و تماس نام‌گذاری شده‌اند. این ابزار، مقیاس چهاردرجه‌ای لیکرت به کار می‌رود که یک مقیاس ۴ گزینه‌ای است عدد ۱ به منزله به‌شدت مخالفم و عدد ۴ به منزله به‌شدت مخالفم است که قرار می‌گیرند. نمرات این مقیاس در طیفی بین ۵۱ تا ۲۱۶ به کار می‌رود. سیکسبی، نمرات بالا را نشان‌دهنده سطح بالایی از تاب‌آوری در خانواده می‌داند، درحالی‌که نمرات پایین نشان‌دهنده این است که خانواده سطح پایینی از تاب‌آوری را دارا است. پایایی این مقیاس بالا است و آلفای کرونباخ آن ۰/۹۶ می‌باشد. این پرسشنامه توسط زهرا کار و همکارانش در ایران مورد هنجاریابی قرار گرفت که با آلفای کرونباخ ۰/۹۲ در مقیاس ۴۸ سؤالی مورد تأیید قرار گرفت.

از آنجایی‌که محققین با محدودیت‌های زمانی، هزینه، دسترسی سریع به جواب پاسخ‌دهندگان و دقت نظر پاسخ‌دهندگان روبرو هستند، لزوم یک پرسشنامه کوتاه‌تر جهت پیشرفت تحقیقات ضروری به نظر می‌رسد. به همین دلیل پرسشنامه‌ی ۱۶ سؤالی توسط کایت و ارسی^{۲۰} (۲۰۲۲) با توجه به پرسشنامه ۵۴ گویه‌ای سیکسبی تهیه کردند و آن را در سال ۲۰۲۳ در کشورهای امریکا و چین به مرحله اجرا درآوردند و در نتیجه به یک مدلی با ۳ عامل اصلی، ارتباط و اتصال، چارچوب مثبت و منابع بیرونی رسیدند. آلفای کرونباخ ۰/۸۷ است. پرسشنامه کوتاه تاب‌آوری خانواده ۱۶ گویه یک مقیاس ۴ چهاردرجه‌ای لیکرت را به کار می‌برد که ۴ به منزله به‌شدت موافقم و ۱ به منزله به‌شدت مخالفم می‌باشد. نمرات این مقیاس در طیفی بین ۱۶ تا ۶۴ قرار می‌گیرد و نمرات بالا نشان‌دهنده سطح بالایی از تاب‌آوری در خانواده است درحالی‌که نمرات پایین نشان‌دهنده این است که خانواده سطح پایینی از تاب‌آوری دارد. از این‌رو پژوهش حاضر به بررسی شاخصه‌ای روان‌سنجی مقیاس کوتاه ۱۶ گویه تاب‌آوری خانواده در نمونه ایرانی می‌پردازد. دو سؤال در مورد پرسشنامه کوتاه تاب‌آوری خانواده به شرح زیر مطرح می‌شود:

۱- آیا مقیاس کوتاه تاب‌آوری خانواده برای جامعه ایرانی دارای روایی است؟

۲- آیا مقیاس کوتاه تاب‌آوری خانواده برای جامعه ایرانی دارای پایایی است؟

روش پژوهش

جامعه آماری، حجم نمونه و روش نمونه‌گیری:

برای استفاده از این مقیاس در پژوهش حاضر، ابتدا نسخه اصلی از زبان انگلیسی به زبان فارسی ترجمه شد و پس از جرح و تعدیل‌های لازم، برای حفظ روایی محتوایی، پرسش‌ها و دستورالعمل اجرایی، مقیاس توسط چند تن از متخصصان روانشناسی مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. در مرحله بعد طی یک‌بار اجرای آزمون روی یک گروه ۳۰ نفری از دانش‌آموزان موارد مبهم پرسشنامه شناسایی و رفع گردید و به این ترتیب پرسشنامه نهایی تاب‌آوری خانواده به زبان فارسی آماده شد به شرکت‌کنندگان در پژوهش توضیح داده شد که اطلاعات به‌دست‌آمده از پرسشنامه‌ها محرمانه خواهد بود و صرفاً در یک کار پژوهشی مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

همچنین یادآوری شد که مشارکت آن‌ها در طرح داوطلبانه است. با این وجود، هیچ‌یک از افراد از شرکت در طرح انصراف ندادند.

جامعه و نمونه آماری

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری: روش پژوهش حاضر، روش توصیفی و جامعه آماری آن، شامل کلیه دانش‌آموزان دبیرستانی ناحیه ۳ شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بود. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شده است. برای نمونه‌گیری ابتدا با مراجعه به دبیرستان‌های حاضر، شهر ناحیه ۳ شیراز، پنج دبیرستان (دو دبیرستان پسرانه و سه دبیرستان

دخترانه) انتخاب گردید سپس با مراجعه به مدارس، تعداد ۴۰۰ نفر از طریق روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب گردیدند. داده‌های جمع‌آوری شده در رایانه ثبت و از طریق برنامه SPSS ۲۴ و Amos ۲۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

اطلاعات جمعیت شناختی شرکت کنندگان

جدول ۱: اطلاعات مربوط به جنسیت شرکت کنندگان

جنسیت	تعداد	درصد
دختر	224	56
پسر	176	44
مجموع	400	100

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها برای بررسی پایایی مقیاس تاب‌آوری خانواده از روش آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه استفاده شد. برای بررسی روایی باز آزمایشی به فاصله ده روز بر روی یک گروه پرسشنامه از روایی هم گرا محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین نمره کلی پرسشنامه با نمره روش تحلیل عاملی برای بررسی ساختار عاملی پرسشنامه استفاده شد.

یافته‌ها

تحلیل عاملی مقیاس: برای اجرای تحلیل عاملی به روش مؤلفه‌های اصلی و اثبات اینکه ماتریس همبستگی داده‌ها در جامعه صفر نیست، محاسبه شاخص کفایت نمونه‌گیری و آزمون کرویت بارلت KMO انجام شد.

جدول ۲: KMO و مقیاس کرویت بارلت جهت بررسی کفایت داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی

KMO	کرویت	معناداری
0/91	4714/3525	p = 0/000

نتایج جدول بالا در مورد شاخص کفایت نمونه‌گیری نشان می‌دهد که نمونه پژوهش برای تحلیل عاملی مناسب است ($p > 0/000$). و $KMO = 0/91$ و $X^2 = 4714/3525$ و این بیانگر این است که ماتریس همبستگی داده‌ها در جامعه صفر نیست و لذا عامل یابی قابل توجیه است. در استخراج عامل‌ها، مشخص شد که پنج عامل از کفایت بیشتری برخوردارند. نتایج نشان داد که ارزش ویژه پنج عامل بزرگ‌تر از یک است و درصد پوشش واریانس مشترک درصد کل واریانس متغیرها را تبیین ۶۹/۱۴ بین متغیرها برای این پنج عامل بر روی هم نشان داده شده است.

جدول ۳: مقادیر ارزش ویژه، درصد واریانس و درصد تراکمی پنج‌گانه

عامل	ارزش ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
1	21/6	84/34	84/34
2	38/1	66/8	50/47
3	26/1	89/7	40/55
4	14/1	13/7	53/62
5	05/1	60/6	14/69

برای استخراج و نام‌گذاری عامل‌ها از روش چرخش واریماکس استفاده شد. که نتایج آن در چرخش عامل‌ها نمایش داده شده است. در این ماتریس ۱۶ سال از پرسشنامه تاب‌آوری خانواده دارای بار عاملی قابل قبولی بود.

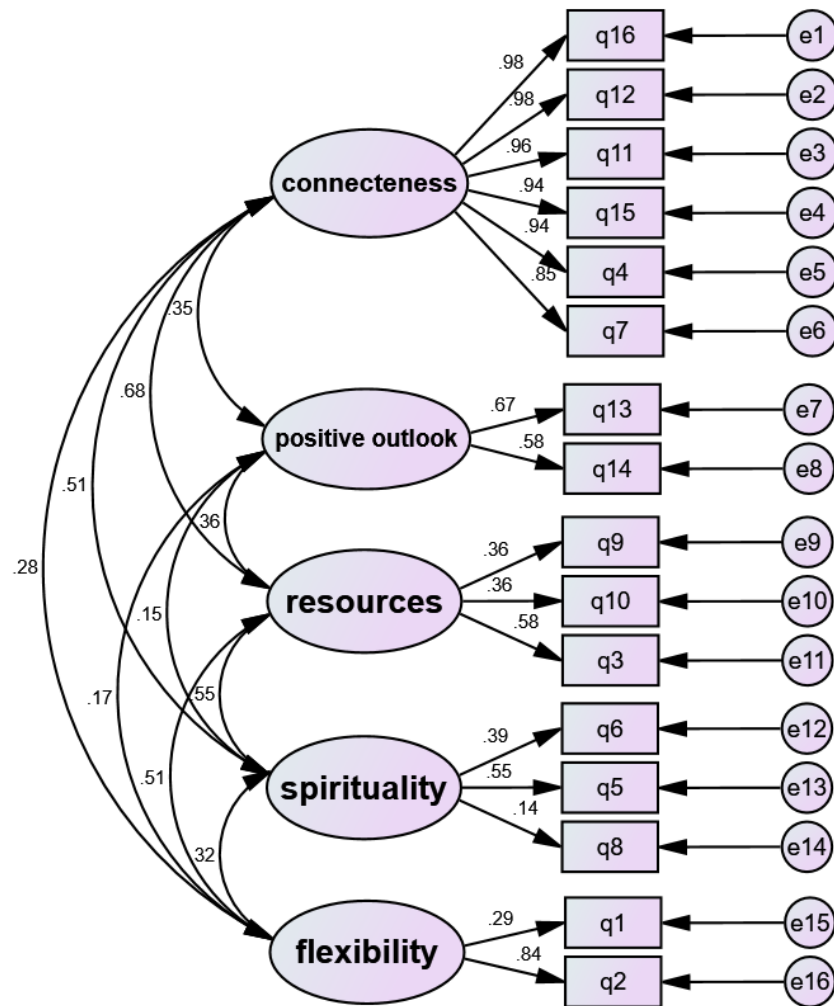
جدول ۴: ماتریس ساختار عاملی پرسشنامه تاب‌آوری خانواده با حذف سؤالات با بار عاملی کمتر ۰/۳ و سؤالاتی با بار عاملی مشترک

سؤال	عامل اول	عامل دوم	عامل سوم	عامل چهارم	عامل پنجم
16	96/				
12	96/				
11	94/				
15	93/				
4	93/				
7	85/				
13		80/			
14		75/			
9			76/		
10			62/		
3			37/		
6				68/	
5				65/	
8				41/	
1					82/
2					64/

پس از بررسی محتوای عامل‌های به‌دست‌آمده، عامل یک، دو، سه، چهار و پنج به ترتیب تحت عنوان ارتباط و حل مسئله، چشم‌انداز مثبت، منابع اقتصادی و اجتماعی، معنویت خانواده انعطاف‌پذیری نام‌گذاری شدند. با توجه به این‌که محتوای عامل‌های نسخه فارسی با محتوا نسخه انگلیسی پرسشنامه همخوان بود، از ترجمه عنوان انگلیسی برای نام‌گذاری این چهار عامل استفاده شد.

جدول ۵: محتوای گویه‌ها و بار عاملی آنها در هریک از عوامل

شماره گویه	محتوای گویه‌ها	
	عامل اول (ارتباط و حل مصالح)	
4	برای حل مشکل به وجود آمده در خانواده آن‌ها را به‌صورت مثبت تعریف می‌کنیم	
7	ما احساس می‌کنیم که افراد در این جامعه مایل به کمک کردن در مواقع اضطراری هستند	
11	اعضای خانواده ما تلاش‌های ما را بدیهی نمی‌دانند	
12	ما اغلب به مشکلات و نگرانی‌های اعضای خانواده گوش می‌دهیم	
15	رویدادهای استرس‌زا را به‌عنوان بخشی از زندگی می‌پذیریم	
16	ما می‌پذیریم که مشکلات به‌صورت غیرمنتظره رخ می‌دهد	
شماره گویه	عامل دوم (چشم‌انداز مثبت)	
	عامل سوم (منبع اقتصادی و اجتماعی)	
13	ما در مراسم‌های مذهبی شرکت می‌کنیم	
14	ما در فعالیت‌های مذهبی مشارکت می‌کنیم	
9	ما می‌توانیم مشکلات بزرگ را در خانواده حل کنیم	
10	اگر بازهم مشکلی در خانواده پیش بیاید می‌توانیم مجدداً به زندگی خود ادامه دهیم	
3	در رأی و تصمیم‌گیری خانواده، باهم مشورت می‌کنیم	
شماره گویه	عامل چهارم (معنویت خانواده)	
	عامل پنجم (انعطاف‌پذیری)	
5	در مورد مشکلات باهم صحبت و گفتگو می‌کنیم و در مورد راه‌حل‌های اتخاذشده احساس خوبی داریم	
6	در مورد همه‌چیز در خانواده تا زمانی که به راه‌حل برسیم بحث و گفتگو می‌کنیم	
8	ما باور داریم که اگر مشکلی در خانواده پیش بیاید می‌توانیم روی کمک افراد جامعه حساب کنیم	
1	وقتی مشکلی در خانواده ایجاد می‌شود می‌توانیم در مورد آن باهم سازش کنیم	
2	می‌توانیم در مورد روش‌های برقراری ارتباط در خانواده‌مان باهم صحبت می‌کنیم	

FRS 16 - مدل عوامل ساختاری پرسشنامه مقیاس کوتاه تاب‌آوری خانواده

به‌منظور تأیید ساختار عامل‌های پرسشنامه تاب‌آوری خانواده، از تحلیل عاملی تأییدی نرم‌افزار ۲۶ Amos استفاده شد. این نرم‌افزار نیکویی برازش را ارائه می‌دهد که در آن چندین سنجه ضروری است. شاخص‌های مجذور خی، شاخص نیکویی برازش و شاخص نیکویی برازش اصلاح‌شده مورد استفاده قرار گرفتند.

جدول ۶: محتوای گویه بار عاملی آنها در هریک از عوامل

مقیاس تاب‌آوری خانواده	df	χ^2	χ^2/df	GFI	IFI	RMSEA
	94	04/25 5	7/2	96/	96/	06/

از آنجاکه برای پذیرش مدل، نسبت مجذور خی به درجه آزادی باید کمتر از ۳ باشد، مقادیر کوچک‌تر مجذور خی نشانگر برازش مناسب مدل است. شاخصه‌ای نیکویی برازش که بر مبنای تفاوت واریانس‌ها و کوواریانس‌های و نیکویی برازش اصلاح‌شده iFI مشاهده‌شده از یک‌طرف و واریانس‌های پیش‌بینی‌شده بر مبنای پارامترهای مدل تدوین‌شده از طرف دیگر قرار دارند، هر چه قدر به یک نزدیک‌تر باشند مدل مناسب‌تر و برازنده‌تر است. نتایج به‌دست‌آمده از شاخصه‌ای نیکویی برازش GFI برابر ۹۶/ است.

برازش RMSEA نیز برابر با (۰۶/) و نشانگر برازش مناسب و مطلوب هستند. مقدار شاخص ریشه دوم میانگین مناسب را نشان می‌دهد. در مجموع نتایج به‌دست‌آمده در این مورد نیز بیانگر نتیجه برازش مناسب داده‌ها است.

پایایی مقیاس: برای سنجش پایایی مقیاس تاب‌آوری خانواده از روش باز آزمایی برای کل مقیاس و همسانی درونی ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس و عامل‌ها استفاده شد. نتایج در جدول زیر گزارش شده است.

جدول ۷: ضریب همسانی درونی و باز آزمایی پرسشنامه

پایایی	کل
ضریب آلفا کرونباخ	91/
ضریب باز آزمایی	88/

ضریب باز آزمایی مقیاس بافاصله زمانی ده روز ۸۸/ بود و ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۹۱/ به‌دست‌آمده است

جدول ۸: ضرایب آلفای کرونباخ، میانگین و انحراف معیار مقیاس تاب‌آوری خانواده

مقیاس‌ها	ضریب آلفای کرونباخ	میانگین	انحراف معیار
ارتباط و حل مسئله	98/	58/11	47/5
چشم‌انداز مثبت	43/	9/5	74/1
منابع اقتصادی و اجتماعی	31/	6/5	42/1
معنویت خانواده	56/	63/3	23/1
انعطاف‌پذیری	39/	58/3	19/1

بحث و نتیجه‌گیری

مفهوم تاب‌آوری خانواده یک مفهوم در حال ظهور است که در طی چند دهه گذشته توجه فرایندهای داشته است (کریستی^{۲۱}، ۲۰۱۱) و از جمله عوامل تأثیرگذار بر جو خانواده است و در نتیجه آن اثرات ناگوار اتفاقات و حوادث کاهش پیدا می‌کند. با توجه به اینکه عنصر کلیدی در مفهوم تاب‌آوری، درگیری موفقیت‌آمیز در مواجهه با خطرات است، زمانی می‌توان یک خانواده را تاب‌آور در نظر گرفت که وقتی با مشکلی مواجه می‌شود با موفقیت با چالش‌ها مقابله کنند. این امر منجر به تمرکز بر نقاط قوت خانواده شده است. محققان در بحث تاب‌آوری خانواده به منابع و نقاط قوت خانواده توجه می‌کنند (وندس برگر، هریگن و هریگن^{۲۲}) همچنین تاب‌آوری، صرفاً پایداری در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدآمیز نیست بلکه شرکت فعال و سازنده افراد در محیط است و می‌توان گفت تاب‌آوری توانمندی خانواده در برقراری تعادل زیستی-روانی در شرایط خطرناک است. در پژوهش حاضر، ویژگی‌های روان‌سنجی فرم کوتاه مقیاس تاب‌آوری خانواده در دانش‌آموزان مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که مقیاس مورد استفاده از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار است و می‌تواند تصویر قابل قبولی از این سازه ارائه نماید. روا بودن، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های یک مقیاس است. در این پژوهش، به منظور بررسی روایی مقیاس از روش‌های روایی سازه، روایی واگرا و روایی همگرا استفاده شد. به باور کرلینجر^{۲۳} (۱۹۸۶) روش تحلیل عاملی شیوهای قدرتمند و اجتناب‌ناپذیر در روا سازی سازه است. در این راستا، با توجه به شاخصه نای به دست آمده مانند ضریب بسندگی نمونه‌گیری در خصوص کفایت ماتریس همبستگی مقیاس برای تحلیل KMO کایزر- مایر- الکین (عاملی)، ضریب آزمون کرویت بارلت، ارزش ویژه بالاتر از یک برای هر یک از عوامل، تعداد مؤلفه‌های موجود در نمودار اسکری و درصد واریانس تبیین شده توسط هر یک از عوامل استخراج شده، می‌توان ادعا نمود که این مقیاس از روایی مطلوبی برخوردار است. نتایج به دست آمده از محاسبه ضرایب همبستگی بین ابعاد استخراج شده بیانگر روایی همگرایی مطلوب و مناسب این مقیاس است. بنابراین می‌توان از این مقیاس در پژوهش‌های مختلف، به منظور ارزیابی میزان تاب‌آوری خانواده استفاده نمود. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که محققان می‌توانند از آن به عنوان ابزاری معتبر در اندازه‌گیری تاب‌آوری خانواده استفاده نمایند. همچنین این مقیاس می‌تواند در موقعیت‌های تربیتی و پژوهشی مورد استفاده قرار گیرد و زمینه پژوهش‌های متعددی را در قلمرو روانشناسی مثبت فراهم آورد. در مجموع، یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که مقیاس تاب‌آوری خانواده ۱۶ سالی دارای پنج عامل ارتباط و حل مسئله، چشم‌انداز مثبت، منابع اقتصادی و اجتماعی، معنویت خانواده انعطاف‌پذیری است که از کفایت روان‌سنجی خوبی برخوردار است. با این حال پژوهش حاضر تنها بر روی دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه انجام پذیرفته است که از محدودیت‌های پژوهش محسوب می‌شود. از این روی، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده کفایت روان‌سنجی این پرسشنامه در جامعه‌های دیگر، از جمله جامعه دانشجویی، مورد ارزیابی قرار گیرد.

منابع

- حسام پور، مریم. (۱۳۸۸). نقش واسطه‌ای سبک‌های هویت در میان روابط اجتماعی و تاب‌آوری در دانشجویان دانشگاه شیراز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شیراز
- رحیمی، ر؛ علی‌اکبری دهکردی، م. (۱۳۹۴). رابطه تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان کم‌شنوا. فصل‌نامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی، (۱۲)، ۴۸، ۱۸۰-۱۵۵

21 - Kristi

22 - Vandsburger, E., Harrigan, M., Harrigan

23 - Kerlinger

زهره کار، ک؛ کرمی، خ؛ بزرگمنش، ک. (۱۳۹۳). ارزیابی ویژگی‌های روان‌سنجی تاب‌آوری خانواده سیکسبی. فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی. ۷ (۵).

هاشمی، سهیلا؛ اکبری، ع، عباسی اصل، ر. (۱۹۷). ساختار عاملی روان‌سنجی فرم کوتاه تاب‌آوری. فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی. ۱۳ (۵۱).

کریمی نژاد، ه؛ صادقی، م؛ غلامرضاییان، س. (۱۳۹۶). تدوین مدل تاب‌آوری خانواده به صورت کیفی بر اساس دیدگاه متخصصان خانواده. فصل‌نامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی. ۱۲ (۴۷). ۱۵۵-۱۸۰.

والش، فروما (۲۰۰۶). تقویت تاب‌آوری خانواده. ترجمه محسن خواجه رسولی و همکاران (۱۳۹۵). نشر دانژه.

Bhamra, R., Dani, S., & Burnard, K. (2011). Resilience: the concept, a literature review and future directions. *International journal of production research*, 49(18), 5375-5393

Burisch, M. (1997). Test length and validity revisited. *European Journal of Personality*, 11(4), 303-315

Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*, 18(2), 76-82

Campbell-Sills, L., Cohan, S. L., & Stein, M. B. (2006). Relationship of resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behaviour research and therapy*, 44(4), 585-599

Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*, 18(2), 76-82

Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*, 18(2), 76-82

Garnezy, N. (1991). Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *American behavioral scientist*, 34(4), 416-430

Openshaw, K. P. (2011). *The relationship between family functioning, family resilience, and quality of life among vocational rehabilitation clients*. Utah State University.

Kumpfer, K. L. (2002). Factors and processes contributing to resilience: The resilience framework. *Resilience and development: Positive life adaptations*, 179-224

Kerlinger, F. N., Lee, H. B., & Bhanthumnavin, D. (2000). Foundations of behavioral research: The most sustainable popular textbook by Kerlinger & Lee (2000). *Journal of Social Development*, 13, 131-144

Li, Y., Zhao, Y., Zhang, J., Lou, F., & Cao, F. (2016). Psychometric properties of the shortened Chinese version of the Family Resilience Assessment Scale. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 2710-2717

Nishi, D., Uehara, R., Kondo, M., & Matsuoka, Y. (2010). Reliability and validity of the Japanese version of the Resilience Scale and its short version. *Bmc research notes*, 3, 1-6

Rose, A., & Krausmann, E. (2013). An economic framework for the development of a resilience index for business recovery. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 5, 73-83.

Sixbey, M. T. (2005). *Development of the family resilience assessment scale to identify family resilience constructs*. Doctoral dissertation, School of Counselor Education, University of Florida.

- Chow, T. S., Tang, C. S. K., Siu, T. S. U., & Kwok, H. S. H. (2022). Family resilience scale short form (FRS16): Validation in the US and Chinese samples. *Frontiers in Psychiatry, 13*, 845803
- Vandsburger, E., Harrigan, M., & Biggerstaff, M. (2008). In spite of all, we make it: Themes of stress and resiliency as told by women in families living in poverty. *Journal of Family Social Work, 11*(1), 17-35
- Walsh, F. (1996). Family resilience: A concept and its application. *Family process, 35*(3), 261-282
- Walsh, F. (2003). Family resilience: A framework for clinical practice. *Family process, 42*(1), 1-18
- Walsh, F. (2006). Strengthening family resilience, 2nd Ed. New York, NY: Guilford Press
- Wen, Y., & Hanley, J. (2015). Rural-to-urban migration, family resilience, and policy framework for social support in China. *Asian Social Work and Policy Review, 9*(1), 18-28
- Walsh, F. (2020). Loss and resilience in the time of COVID-19: Meaning making, hope, and transcendence. *Family process, 59*(3), 898-911